

Yeşil Yıldız Uygulamasının Sürdürülebilir Turizm ve Çevresel Açidan Önemi

Emine Su TURAN^{1,*}, Behzat BALCI², F. Elçin ERKURT³

^{1,2,3} Çukurova Üniversitesi, Mühendislik- Mimarlık Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü
Sarıçam, Adana
* suturan@cu.edu.tr

ÖZET

Çevresel faktörlerin önem arz ettiği sektörlerin başında gelen turizm sektörünün girdisini oluşturan doğal, tarihi ve kültürel kaynakların korunması, tahribatlarının önlenmesi sektörün varlığı, gelişimi ve sürekliliği için büyük önem taşımaktadır. Turizm sektörünün en önemli paydaşlarından biri olan konaklama işletmelerinin faaliyetleri sebebiyle, çevreye verdikleri zararın minimuma indirilmesi amacıyla dünya genelinde ve ülkemizde çeşitli sertifikasyon sistemleri uygulanmaktadır. Bu sertifikasyon sistemleri hem çevresel sorunların çözülmesi hem de üretim kalitesinin arttırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Yeşil Yıldız Simgesi de sürdürülebilir turizm anlayışıyla, çevre kalitesinin korunması, turizm faaliyetleri kapsamında çevreye duyarlı işletmecilik özelliklerinin teşvik edilmesi amacıyla, çevreye duyarlı konaklama tesislerinin sınıflandırılmasına ve belgelendirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama; çevreye etkisi olacak faaliyetlerin minimuma indirilmesini, enerji ve su kullanımının kontrolünü, çevreye etkisi olan ürün kullanımının azaltılmasını, atık miktarının azaltılmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesini, konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanmalarını ve gerçekleştirilmelerini, çevreye duyarlılık konusunda bilinçlendirmeyi kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil yıldız, Sürdürülebilir turizm, Yeşil turizm, Çevre.

The Importance of the Green Star Implementation in terms of Sustainable Tourism and Environment

ABSTRACT

Protecting the natural, historical and cultural assets that constitute the input of the tourism sector, which is one of the sectors for which environmental factors are extremely important, and preventing the damages to them are important in terms of the existence, development and sustainability of the sector. For the purpose of reducing the damage caused by the activities of the accommodation businesses, which are one of the most important stakeholders of the tourism sector, various certification systems are applied both in the world and in our country. These certification systems are extremely important for the purpose of solving the environmental problems and increasing the quality of production.

The Green Star Symbol has been used for the purpose of regulating the principles and methods in certification and classification of environmentally sensitive accommodation businesses and to encourage such businesses to protect the environment during performing their activities. This practice includes such activities like reducing the activities that may have influences on the environment, controlling the use of energy and water, reducing the usage of products that have influences on the environment, reducing the amount of the wastes, encouraging the use of renewable energy resources, providing environmentally-sensitive

planning and realization of accommodation businesses as of the investment steps, and arousing awareness on the sensitivity for the environment.

Keywords: Green star, Sustainable tourism, Green tourism, Environment.

GİRİŞ

Turizm dünyanın en hızlı büyüyen endüstrilerinden birisi olarak gösterilen, sosyal ve kültürel çevre ile tarihi ve doğal dokunun sürekli bir etkileşiminde olan bir sektördür. Turizm ve çevre birbiriyle doğrudan bağlantılı ve birbirlerini etkileyen kavramlardır. Artan turizm hareketliliği ve kitle turizminin çevre üzerinde oluşturduğu baskılar sürdürülebilirlik tartışmalarını ve ekoturizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir turizmin bir alt bölümünü oluşturan ekoturizm, çevreyi koruyan, yerel halkın refahını gözetken ve doğal alanlara karşı duyarlı bir kavramdır. Sürdürülebilir turizm politikaları sayesinde, ekoturizmin var olma ve geliştirilebilme imkânı olmaktadır. Sürdürülebilir turizmin devamlılığı için gerçekleştirilen faaliyetlerde ekoloji ve ekonomi bir bütün olarak ele alınmalıdır (Günlü ve ark., 2016).

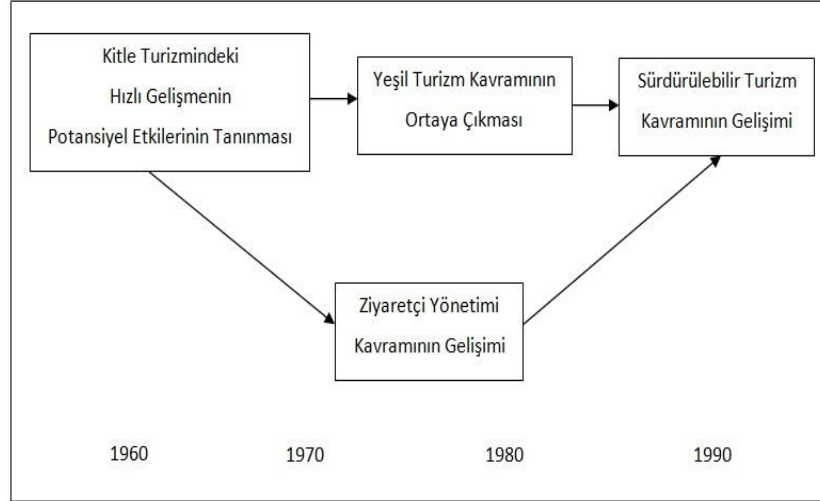
Çağımızda turizm sektörünün bu kadar hızlı büyümesinin temel nedeni ekonomik boyutudur. Seyahat ve turizm endüstrisi olarak da ifade edilebilen bu sektör, konaklama, eğlence, dinlenme, rekreasyon, yeme-içme benzeri olanakların sunulduğu, tatil, iş veya eğitim amaçlı faaliyetleri içeren ve pek çok alt sektörle iş birliğinde çalışılan, dünya çapında önemli ekonomik ve dinamik bir aktivitedir. Bir ülkenin turizme yönelik hareketlerinin olabilmesi için doğal, kültürel ve tarihi çevresinin varlığı oldukça önemlidir. Bu nedenle, turizm ve çevre bir bütünün birbirinden ayrılmaz parçaları olup, turizm sektörünün gelişmesinde sağlıklı ve uygun çevre koşullarının varlığı son derece önemlidir (Çiçek, 2016).

Bir başka ifade ile turizm ve çevre iç içe geçmiş iki önemli unsurdur. Bir bölgede turizm faaliyetlerinin yapılabilmesi için orada çevresel değerlerin olması gerekmektedir. Bununla birlikte turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştiği yerlerde, çevresel değerlerin daha fazla tahrip edildiği görülmektedir (Bingöl ve ark., 2016).

Ülkemizdeki duruma bakıldığında özellikle Ege ve Akdeniz kıyı bölgelerinde turizm faaliyetlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Ağırlıklı olarak deniz turizmi üzerinden devam eden bu faaliyetler aşırı ve çarpık yapılaşmaya neden olmakta ve turizm tesisleri önemli kirlenici kaynak olarak çevre kirlenmesine yol açmaktadır (Kahraman ve Alkan, 2016).

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAVRAMI VE TURİZM ENDÜSTRİSİNDE FİRMALARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK STRATEJİLERİ

Sürdürülebilir turizm kavramı; turizmi oluşturan çevre, varlık ve bütün etkenlerin özelliklerini kaybetmeden ve verimliliklerinin artırılarak sürekliliğinin sağlanması anlamına gelir. Dünya Turizm Örgütü (WTO), Turizm Konseyi (WTTC) VE Dünya Konseyi sürdürülebilir turizmin tanımını şu şekilde yapmıştır: “Turizmde sürdürülebilirlik, gelecekte çıkabilecek fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser.” Bu şekilde tüm kaynakların yönetimi; kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin ve biyolojik çeşitliliğin devamlılığı sağlanırken, ekonomik, sosyal ve estetik gerekler karşılanacak şekilde öne çıkarılır (Akşit, 2007).

Şekil 1. Sürdürülebilir Turizm Kavramının Kronolojik Gelişimi (Koçoğlu, 2008)

Şekil 1'de de görüldüğü gibi 1970 ve 1980'li yıllarda dünya da yeşil turizm kavramından söz edilmeye başlamıştır. Bu bağlamda örneğin Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, OECD, NATO gibi uluslararası kuruluşlar gündemlerine sürdürülebilirlik, çevre, yeşil ekonomi kavramları yerleştirmişlerdir. Sürdürülebilir turizmin ekonomik süreklilik, yerel refah, istihdam kalitesi, sosyal eşitlik, ziyaretçi memnuniyeti, yerel kontrol, toplumsal refah, kültürel zenginlik, fiziki bütünlük, biyolojik çeşitlilik, kaynak verimliliği ve çevresel saflık olmak üzere on iki temel hedefi vardır (TÜSİAD, 2012).

Firma sürdürülebilirliği, işletmelerin finansal sorumluluklarının yanı sıra sosyal, ekonomik ve çevresel sorumlulukları da üstlenmesidir. Firmaların sürdürülebilirlik yönetimi, işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken yol açtıkları sosyal ve çevresel konulara şirketlerinin stratejik ve kar odaklı cevap verme şekli olarak tanımlanabilir. Firmaların sürdürülebilirlik yönetimi üçlü performans ya da üçlü sorumluluk kavramı olarak da ifade edilmektedir. Bu performansı uygulayan firmalar faaliyetlerinde ekonomik performans, sosyal eşitlik ve ekoloji ilkeleri eş zamanlı olarak yerine getirmektedirler (Tokgöz ve Önce, 2009). Bu performansın uygulanabilmesi için firmaların öncelikle sürdürülebilirlik stratejisi oluşturması gerekmektedir. Bu strateji planları yönetimin sorumluluğunda olmakla birlikte çalışanların aktif katılımını gerektirmektedir. Bu nedenle personelin işyerinde ki sürekliliği de önem kazanmaktadır.

Turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştiği alanların hızla bozulması ve yok olması nedeniyle sürdürülebilir turizmi sağlamak firmalar için oldukça önemlidir. Bu nedenle özel sektör kuruluşları çevreye duyarlı politikalar üretme, firma elemanlarına konu ile ilgili eğitim verme, gerçekleşecek aktiviteleri doğal ve tarihi yerlere zarar vermeyecek şekilde düzenleme, turistlere yazılı ve görsel olarak doğal ve tarihi kaynakları nasıl koruyabileceklerini gösterme gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Genel olarak turizm endüstrisinde ki firmaların sürdürülebilirlik stratejileri (Keleş, 2003);

- Ekolojik dengenin korunmasının esas alınması,
- Doğal kaynak kullanımının minimumda tutulması,
- Atıkların azaltılması ve yok edilmesi,
- Enerji verimliliğinin sağlanması,
- Çevresel ve sağlıkla ilgili risklerin en aza indirilmesi,
- Çevreye tesiri olan faaliyetlerin düzenli denetiminin yapılması üzerine kurulmaktadır.

Bu stratejiler doğrultusunda, enerji verimliliği konusunda çalışmalar yapılması, su sarfiyatıyla ilgili ayrıntılı raporlama yapılması, geri dönüşüme yönelik eylemlerin belirlenmesi, eğlence mekanlarından kaynaklanacak gürültünün önüne geçilmesi, tesislerin faaliyetlerinden

kaynaklanan karbon salınımının ölçülmesi gibi hedefler konulmaktadır. Bu konularda turizm işletmelerine ve yatırımcılarına sürdürülebilirlik için yardımcı olacak standardizasyon ölçütleri oluşturulmuştur. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları sürdürülebilir turizm anlayışını tanıtmak ve uygulamaya geçmesini sağlamak için çeşitli sertifikasyon modelleri geliştirmişlerdir. Böylece firmalar sürekli olarak kendilerini yenileme ihtiyacı duymaya başlamışlardır. Ülkemizde turizm sektörünün dahil olduğu ve uygulanmakta olan çeşitli yeşil sertifika programları ve standardizasyon programları bulunmaktadır (Kutluay Tutar, F., 2015).

Yeşil Sertifika Programları

Dünyada örnekleri artmaya başlayan, yeşil sertifikasyon programlarının Türkiye'de de yaygın hale gelmeye başladığı görülmektedir. Dünya genelinde, son yıllarda yaşanan iklim değişikliği ve gerçekleşen doğal felaketler bu konuda ciddi çalışmalar yapılması gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında Kyoto Protokolü imzalanmıştır. Bunun yanında dünyaca kabul görmüş LEED ve BREEAM gibi yeşil bina akreditasyonları da ağırlıklı olarak çevre ve enerji verimliliğine odaklanmaktadır (Arısoy, 2014).

Çevresel faktörlerin önem arz ettiği sektörlerin başında gelen turizm sektörünün girdisini oluşturan doğal, tarihi ve kültürel kaynakların korunması, tahribatlarının önlenmesi sektörün varlığı, gelişimi ve sürekliliği için büyük önem taşımaktadır. Turizm sektörünün en önemli paydaşlarından biri olan konaklama işletmelerinin faaliyetleri sebebiyle, çevreye verdikleri zararın minimuma indirilmesi amacıyla dünya genelinde ve ülkemizde çeşitli sertifikasyon sistemleri uygulanmaktadır. Bu sertifikasyon sistemleri hem çevresel sorunların çözülmesi hem de üretim kalitesinin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır (Yıldırım Saçılık ve Çevik, 2014).

Ekolojik oteller yıldızlama sistemi, mavi bayrak, yeşil yıldız-çevreye duyarlı konaklama tesisi belgesi de bunların başında gelmektedir. dünyada turizm sektöründe ki diğer yeşil sertifika programları; Genel Yönetim Sistemleri, ISO ve EMAS, Eko –Verimlilik, LEED ve BREEAM, Endüstriye Özgü; Nordic Swan, EU Flower ve Green Failte'dir (Baykal, 2010). Türkiye'de Turizm Sektöründe Yeşil Sertifika Programları; Mavi Bayrak, Beyaz Yıldız Çevre Projesi, TUROB Greening Hotels Programı, Yeşil Yıldız Belgesidir.

Yıldızlama Sistemi

Dünyada turizm sektörüne yönelik sürdürülen yeşil pazarlama çalışmalarının en önemli örneği olarak, ekolojik oteller yıldızlama sistemi gösterilebilir. Dünyada yeşil dostu ekolojik otellerin sınıflandırılmasında "Eco Hotels of the World" isimli organizasyon tarafından ciddi ve karşılaştırılabilir bir yıldızlama sistemi geliştirilmiştir. Bu sisteme göre oteller, yaptıkları uygulamalara göre beş ayrı kategoride bir yıldızdan beş yıldıza kadar yıldız almaktadırlar. Her bir kategori için alınan yıldızların ortalaması alınarak, otelin yeşile ve çevreye karşı duyarlılığını gösteren yeşil yıldız sayısı belirlenmektedir.

Yeşil yıldız almak isteyen oteller, (Enerji, Su, Atıklar, Ekolojik faaliyetler ve Çevre koruma) gibi sıralanan kategoriler ile ilgili sahip oldukları özelliklere göre, kendilerine birden beşe kadar yıldız verdikleri başvuru formunu doldururlar. Başvuru formunun incelenmesiyle, organizasyon yetkilileri otel ile temasa geçerek gerekli incelemeleri yapar ve otele uygun görülen yeşil yıldız sayısı verilir (Kızılırmak, 2011).

Çevreye Duyarlı Otelcilik Kapsamında Yeşil Yıldız Uygulaması

İlk olarak 1975 yılında AMA (American Marketing Association) tarafından düzenlenen bir seminerde ortaya koyulan bir kavram olan "yeşil pazarlama"; özellikle otel işletmelerinin çevresel-sosyal sorumluluk kapsamında yürüttükleri bir pazarlama stratejisidir. Konaklama işletmeleri tarafından kullanılan bir "eko-etiket" olan "yeşil yıldız" da söz konusu stratejinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Su ve enerji tasarrufu sağlanmasını, atık miktarının

azaltılmasını ve geri dönüşümün yaygınlaştırılmasını amaçlayan bu uygulama turizmde rekabet edilebilirlik ve sürdürülebilirlik açısından oldukça önemlidir (Yılmaz ve Yumuk, 2013).

Yeşil Yıldız Uygulaması Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın başlattığı "Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri" projesi kapsamında Bakanlık belgeli konaklama tesislerine, belirlenen kriterlere uymaları şartıyla verilen mevcut turizm işletmesi belgelerindeki yıldızların yeşil olarak gösterildiği ve plakalarının üzerinde çevreye duyarlı tesis ibaresinin yazıldığı bir çevre etiketi (eko-label) uygulamasıdır. Vahşi doğanın korunmasından, turizm işletmelerinde artan yemeklerin hayır kurumlarına düzenli dağıtımına, atık üretiminin azaltılmasına, geri dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilmesine, deniz suyundan tatlı su elde edilmesine ve tüm personelin çevre eğitimi olmasına kadar birçok konuyu içeren yeşil yıldız uygulaması çevreye ve çağın gereksinimlerine duyarlı modern turizm işletmeleri tarafından kullanılmaktadır. Yeşil yıldız uygulamasını başlatan ve yürüten turizm işletmeleri, yeşil yıldız sayesinde Kültür ve Turizm Bakanlığının sağlamış olduğu enerji teşvik paketi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kolayca kullanımı, iş gücünün optimal kullanımı gibi birçok uygulamadan ve avantajdan kolay bir şekilde yararlanabildiği gibi, ayrıca yeşil turizm pazarından payını alarak birçok müşteriye kendisine çekebilmektedir. Bu durum rakip oldukları işletmelere karşı ciddi avantaj sağlamaktadır. "Yeşil Yıldız" uygulamasının gelecekte "Mavi Bayrak" (Blue Flag) benzeri uluslar arası bir eko-etiket ile özdeşleştirilmesi, uluslar arası standartlara ve tanınırlığa sahip olması işletmelere ayrıca bir avantaj kazandırmaktadır (Kara ve Çavuş, 2014).

Çevrenin korunmasına yönelik önlemlerin giderek daha fazla önem kazanması üzerine çevreye duyarlı konaklama işletmeleri için uygulanmakta olan sınıflandırma formu güncelleştirilip geliştirilerek, "Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi Verilmesine Dair 2008/3 no'lu Tebliğ" ekinde 22.09.2008 tarih ve 27005 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeşil yıldız uygulamasının amacı da "çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik konaklama işletmelerinde çevreye duyarlı yapılaşmanın ve işletmecilik özelliklerinin teşvik edilmesi" şeklinde belirtilmiştir (KTB).

Konaklama işletmeleri pazar paylarını artırmak, rekabet avantajı elde etmek, müşteri sadakati oluşturmak ve piyasadaki varlıklarını sürdürmek gibi nedenlerden dolayı; değişen çevre koşullarına bağlı olarak çeşitli stratejiler uygulama gereksinimi duyarlar. Bu stratejilerden olan yeşil yıldız uygulaması, çevreye olumsuz müdahalenin önüne geçilmesini, çevre kalitesinin korunmasını, çevre bilincinin geliştirilmesini, turizm faaliyetleri kapsamında çevreye duyarlı yapılaşmanın ve işletmecilik özelliklerinin teşvik edilmesini amaçlamaktadır (Yıldırım Saçılık ve Çevik, 2014).

Yeşil Yıldız Simgesi, sürdürülebilir turizm anlayışıyla, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi amacıyla, çevreye duyarlı konaklama tesislerinin sınıflandırılması ve belgelendirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama; çevreye etkisi olacak faaliyetlerin minimuma indirilmesini, enerji ve su kullanımının kontrolünü, çevreye etkisi olan ürün kullanımının azaltılmasını, atık miktarının azaltılmasını, enerji verimliliğinin artırılmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesini, konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanmalarını ve gerçekleştirilmelerini, tesisin çevreye uyumunu, çevreyi güzelleştirici düzenleme ve etkinlikleri, ekolojik mimariyi, çevreye duyarlılık konusunda bilinçlendirmeyi, eğitim sağlanmasını ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmasını kapsamaktadır (Fışkın ve ark., 2016).

Yeşil Yıldız çevreye duyarlılık projesi, mikro ölçekte atık azaltımı, geri dönüşüm, yeniden kullanım, enerji yönetimi, su kaynakları ve atık su yönetimi, kültürel mirasın etkin yönetimi gibi sorunların çözümünü sağlarken makro ölçekte de istihdama ve yerel ekonomilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Kutluay Tutar, 2015).

SONUÇ

Geleceğin muhtemel en önemli sorunları su, gıda ve enerjidir. Bu sorunlar turizm sektörünün de ana sorunlardır. Turizm faaliyetleri iyi yönetilirse hem ekonomiye hem de çevreye önemli ölçüde potansiyel faydalar üretebilecek en önemli endüstrilerden biridir. Sürdürülebilir turizm, günümüzde hem turistlerin ve yerel toplumlarının gereksinimlerini karşılayan hem de doğa ve gelecek nesiller için korumacılığın arttırılmasını öne süren bir yaklaşımdır. Bu anlayışla turizm yatırımcılarının sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için çeşitli görevler üstlenmeleri gerekmektedir. Ancak bu şekilde, doğanın korunması ve gelecekteki turistik faaliyetlerin etkin bir şekilde devamlılığında söz edilebilecektir.

Doğrudan insana ve hizmet üretimine hitap eden turizm işletmeleri, turizmde modern yönetim felsefesi tekniklerini uyguladıkları oranda sürdürülebilirliklerini devam ettirebilmekte ve rakip işletmelere karşı büyük bir üstünlük kazanmaktadır. Bu nedenle yeşil yıldız uygulaması gibi uygulamalar işletmelerin nihai hedeflere ulaşmasında çok büyük önem arz etmektedir.

Çevrede ve doğada gerçekleşmiş kirlenmeyi, yıkımı salt teknoloji yoluyla yenmek mümkün değildir. Çevrenin tahribinin aynı zamanda insanlığın kendi kendini yok etme süreci olduğu ve bu konudaki önlemlerin başında bireylerin, işletmelerin ve tesislerin çevreye ve doğaya yaklaşımlarının değiştirilmesinin geldiği açıktır. Bu bakış açısıyla yeşil yıldız uygulaması gibi hem gerçekleştirilen tüm faaliyetlerde çevreci yaklaşımla hareket edilen hem de kurumların imajını güçlendiren, rekabet şansını yükselten, müşterilerin otele ilgisini arttıran ve pazarlama için etkin şekilde kullanılabilen stratejik araçların kullanılmasının hem sürdürülebilir turizm faaliyetleri hem de çevresel açıdan önemi büyüktür.

Yeşil yıldız uygulamasının sektördeki tüm oteller tarafından uygulanmasıyla birlikte nesilden nesile aktarılan doğal çevre dolayısıyla da turizm sektörünün arz yönünü oluşturan doğal ortam korunmuş olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akşit, S., 2007. Doğal ortam duyarlılığı açısından sürdürülebilir turizm. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 23, Y. 2, S. 441-460.
- Arısoy, K., 2014. Turizm işletmelerinde yeşil yıldız uygulaması. Ekoyapı Dergisi, Ağustos 2014.
- Baykal, Silahtaroglu, Z., 2010. Turizmde sürdürülebilirlik. E.T: 08.06.2017. <http://slideplayer.biz.tr/slide/1912398/%20>.
- Bingöl, Z., Karadağ, L., Karadağ, Ü., 2016. Marmaris'in çevresel değerlerinin turistik ürün olarak tercih edilmesinin irdelenmesi. 3. Ulusal Çevre Kongresi, 24-28 Eylül 2016, Marmaris, Türkiye. S 88.
- Çiçek, A., 2016. Turizm sektöründe ekolojik yaklaşımlar. 3. Ulusal Çevre Kongresi, 24-28 Eylül 2016, Marmaris, Türkiye. S 128.
- Fıışkın, R., Çakır, E., Özkan, E. D., 2016. Mavi bayrak uygulamasının önemi, ölçütleri ve ülkelere göre durum analizi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 8, S: 15, S 224-247.
- Günlü, G., Deniz, B., Göktuğ, T. H., KURKUT, G., 2016. Ekoturizm bağlamında göcek körfezinin değerlendirilmesi. 3. Ulusal Çevre Kongresi, 24-28 Eylül 2016, Marmaris, Türkiye. S 29.
- Kahraman, C., Alkan, G., 2016. Turizm fonksiyonu bulunan kıyı bölgelerinde eko-turizm ve alternatif rekreasyon faaliyetlerinin planlanması. 3. Ulusal Çevre Kongresi, 24-28 Eylül 2016, Marmaris, Türkiye. S 15-16.
- Kara, E., Çavuş, M. F., 2014. Turizmde modern yönetim uygulamaları. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 1, Mart 2014, S 473-485.

- Keleş, A., 2003. Sürdürülebilir turizm planlaması ve Türkiye’de yat turizmine ekolojik yaklaşım. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kızılırmak, İ., 2011. Dünyada ve Türkiye'deki turizm işletmelerinde çevre korumaya yönelik uygulamalar: amacı ve önemi. Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, S 1-12.
- Koçoğlu, P., 2008. Eko turizmin sürdürülebilir turizm politikasındaki yeri: dünyadaki eko turizm destinasyonlarının incelenmesi. T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kutluay Tutar, F., 2015. Yeşil ekonomi, yeşil turizm: Türkiye'de turizm sektöründe yeni trend yeşillenen oteller projesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 13, Haziran 2015, s. 328-352.
- Tokgöz, N., Önce, S., 2009. Şirket sürdürülebilirliği: geleneksel yönetim anlayışına alternatif. Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Y.10, S.6, S 249-275.
- TÜSİAD, (2012). Sürdürülebilir Turizm, Sis Matbaacılık, İstanbul.
- Yıldırım Saçılık, M., Çevik, S. 2014. Çevreye duyarlı otelcilik kapsamında yeşil yıldız uygulaması: antakya güngör ottoman palace örneği. 9th International Conference: New Perspectives in Tourism and Hospitality, 25-27 September, 2014, Burhaniye, Turkey, S 404-414.
- Yılmaz, B. S., Yumuk, Y., 2013. Türk turizm pazarında çevreye duyarlı bir eğilim: “yeşil yıldız” uygulaması ve yeşil yıldız sahibi otel işletmeleri üzerine bir değerlendirme. 14. Ulusal Turizm Kongresi, 05-08 Aralık 2013, Kayseri, S 1288-1300.